

KAMENJAK

ŽUPNI LIST
ŽUPE PROROKA ILIJE U KRUŠEVU

MOSTARSKO-DUVANJSKA BISKUPIJA

Godište III., br. 1(9)/2004.

O knjizi **Stradanje Hrvata Kruševa**

Stradanje i žrtva

Imaj smjelosti žrtvovati se
Znaj za što se žrtvuješ
Komu se žrtvuješ
Žrtva tada ima smisla

Nemoj nikada
Poteškoće
Patnju
Ni stradanja
Ni smrt
Smatrati besmislom

Zdravo, otvoreno,
Bez opterećenja
U žrtvovanje svoje gledaj
Divi se
Ne razočaraj se
Žrtva tvoja
Nikada stradanje
Neće biti

Sve što je tvoje
Smisao je a ne besmisao
I žrtva i stradanja su ti smisao

Žrtve stradalnika
Naših
Nisu izgubljene
Nisu besmislene
One su žrtve
Prinesene na oltar Domovine
One su simbol
Znak
Poticaj
Razmišljanje
O njima se danas
Može govorit

Ovaj broj *Kamenjka* posvećen je knjizi ***Stradanje Hrvata Kruševa***. Dobro je da sve ono što se događalo povodom predstavljanja knjige ostane zapisano i objavljeno.

Također da preko *Kamenjka* upoznamo i širu zajednicu o izlasku knjige, o mogućnosti kupovanja, o raspačavanju.

KAMENJAK

Župni list župe Proroka Ilije Kruševo
88203 Kruševo

Tel./fax: 036 / 486-319

Uređuje i odgovara: don Ljubo Planinić, župnik
Tehnička obrada i prijelom teksta: Marko Džeba
List izlazi kroz liturgijsku godinu prema potrebi
Tisak: "Eurotisak d.o.o.", Mostar

Mirno spavajte

(stradalim Kruševljanima)

**Ni danas groba ne znam,
gdje bih pošao,
svijeću upaliti,
cvijetak svježi
na grobni humak
posaditi.
Ocu, majci, bratu,
sestri, djedu, baki,
Oni su stradali, ubijeni,
nestali,
groba im nikad znao nisam
do groba bih njihova htio poći.
Mirno spavajte
Dragi moji
U grobu ne znam komu.**

Nije ih bilo pedeset godina

**Nije ih bilo,
pedeset godina.
Tu su sada.
Došli su reći
sahranite nas,
pokopajte,
svijeću upalite
na rodnoj grudi
u slavu spomena
na žrtvu našu.**

**Groba vam ne znam
spomena znam
slova moja o vama
slavu
mučeničkog vijenca
spletenu u riječi
s ljubavlju
pišu.**

Stradanje Hrvata Kruševa

(kratki prikaz knjige)

Knjiga *Stradanja Hrvata Kruševa* jest spomenik pisane riječi poginulim i nestalim Kruševljanima kroz povijest.

Sakupljanje podataka za ovu knjigu započelo je o Božiću 1989. i trajalo je sve do svršetka 2003. god.

Iz samoga naslova se vidi da je knjiga *Stradanje Hrvata Kruševa* posvećena stradalnicima. Ali već na prvoj stranici izrečene su i posebne riječi posvete ne samo stradalnicima nego i majci i rodnom kraju. Zato i jest napisana i odmah na prvoj stranicama stavljena pjesma “Ženi - majci rodnog kraja mog”.

Proslov knjige je napisao biskup Ratko Perić. Biskup proslavom kao pastir zemaljske povjerene Crkve, pozdravlja onu u vječnosti koja je prošla ovaj svijet i završila život u mučeništvu. Recii biskupovi su napisani na sv. Josipa, zaštitnika naše biskupije.

U **predgovoru** je naglašeno o slijedu sakupljanja podataka za knjigu. Spomenute su osobe koje su davale podatke. Riječ je i o osjećajima, strahu koji je bio naglašen kod ispitivanih osoba. U posljednjim riječima predgovora govori se o cilju i smislu knjige stradalnika.

U **uvodu** u knjigu prikazan je kratki sažetak cijele knjige. Po čitanju uvoda čitatelju će biti odmah jasno što ga slijedi u daljnjem pročitavanju i prelistavanju listova knjige stradalnika.

Najprije u prvim recima čitatelju se s riječ dvije predstavlja područje Kruševa koje administrativno gravitira Mostaru. Jedina je to župa oko Mostara na čijem se teritoriju nalaze samo katolici.

S područja i prostora Kruševa autor vodi čitatelja u vremena koja se provlače kroz

knjigu. Riječ je o vremenu u kojima su strani narodi i vlastodršci upravljali ovim krajevima i hrvatskim narodom.

Nakon uvodnih dijelova slijedi sadržaj knjige podijeljen u tri dijela.

Prvi dio

Prvi dio knjige govori o životnim okolnostima i državnim vlastima

Osmanlijska vladavina. U proučavanju i promatranju proteklih vremena i državnih vlasti koje su djelovale na našem području lako se može zaključiti da je bilo trenutaka u kojima su Hrvati bili na rubu istrebljenja. Svršetkom 17. st. Kruševo je bilo gotovo prazno, bez svojih žitelja. Jedan dio je izginuo, drugi dio se povukao u vrgorački i imotski kraj. Teški jadi pratili su Kruševljane u tursko i osmanlijsko vrijeme.

Iz turskoga vremena u sjećanju i prenošenju s naraštaja na naraštaj ostala je predaja o stradanju Jele Cikoje, “krivodolske mučenice”.

Austro - Ugarska. Ulaskom u BiH je oslobodila Hrvate od “koca” i “konopca”. Hrvati su smatrali, kako god bude u austro-ugarskoj BiH, biti će bolje od onoga što je bilo. Kako im je bilo? Svakako lošije nego što su očekivali.

Stara Jugoslavija. Hrvati poslije završetka Prvog svjetskog rata nisu s ushićenjem dočekali i pozdravili Kraljevinu Jugoslaviju. Prihvatili su je ne izražavajući joj posebnu “dobrodošlicu”. Nisu joj se ni protivili. Smatrali su: zlo nas je pogodilo i nastavili živjeti u nadi boljih vremena.

Nezavisna Država Hrvatska. Drugim svjetskim ratom nestala je stara Jugoslavija. Nestankom stare Jugoslavije Hrvati su doživjeli osmišljenje stoljetnih težnja i uspostavljanje hrvatske države. Država je imala naziv *Nezavisna Država Hrvatska*. Voljom velikih sila, na kraju Drugog svjetskog rata, prestala je postojati Nezavisna Država Hrvatska. Voljom istih svjetskih sila stvorena je država komunističkog tipa “avnojska Jugoslavija”.

Avnojska Jugoslavije. Kao što nitko Hrvat 1945. god. nije pitao da li će prihvatiti živjeti u avnojskoj Jugoslaviji, nikada ih nije nitko ni pitao kako im je bilo u njoj. Hrvatima je avnojska Jugoslavija bila nametnuta državna. Stvorena na krvi pobijenih hrvatski vojnika na Križnim putovima 1945. Tko se u njoj njezinim osnivanjem našao morao je u njoj i živjeti. Nije se moglo iz nje otići, osim pojedinačno bježanjem preko dobro čuvanih granica. Svaki prelazak bio je opasan po život. To je bila država zatvorskog tipa. Svakom Hrvat, u svakom trenutku, posebno od 1945. do 1960., bilo noću bilo danju, moglo se promijeniti mjesto boravka; umjesto doma da se nađe u nekom pritvoru. U zatvor se išlo zbog bilo čega što je bilo ocijenjeno kao protudržavni element: bilo pjesma, bilo neke riječi, bilo vic...

Drugi dio

U drugom dijelu knjige se govori o mjestu i župi Kruševo: *naziv i smještaj, starine i znamenitosti, utjecaj ratova, rad i zanimanje Kruševljana, školstvo u Kruševu, infrastruktura, raseljavanje Kruševljana, popisi domaćinstava i naroda, rađanje djece, perspektiva u Kruševu, župa Kruševo: osnivanje župe i smještaj župne crkve, župnici i kapelani, djelovanje časnih sestara u župi i Duhovna*

zvanja iz župe su podnaslovi u drugom dijelu knjige.

Glavni dio drugog dijela knjige, zapravo i cijele knjige je pojedinačan popis stradalnika u tursko - osmanlijsko vrijeme vlasti, u Prvom i Drugom svjetskom ratu i poraću, te u Obrambenom ratu.

Prvi svjetski rat. U tijeku Prvog svjetskog rata ginuli su naši pređi za interese Austrije. Morali su u rat silom austro-ugarskog zakona. Braneći granice na različitim ratištima austro-ugarske države ginuli su na istočnom frontu, na granici prema Italiji, na albanskom ratištu.

Iz Prvog svjetskog rata nije se vratio 31 Kruševljanin. Svi su bili muškarci. Bilo je 30 hrvatskih vojnika u austro-ugarskim jedinicama i jedan redarstvenik. Od njih 31 bilo je 14 mladića i 17 oženjenih. Poslije završetka Prvog svjetskog rata bez oca je ostalo 42 djece. Iz 22 obitelji poginuo je po jedan član obitelji, iz tri obitelji po dva člana i iz jedne obitelji poginula su tri člana (trojica braće). U Prvom svjetskom ratu bilo je uciviljeno 26 obitelji u našoj župnoj zajednici.

Drugi svjetski rat. Proglašenje Nezavisne Države Hrvatske bilo je ostvarenje sna mnogih naraštaja Hrvata i Hrvatica od 1102. do 1941. god. Stradali su mnogi u tijeku rata braneći svojim životom granice hrvatske države.

Rat i ratna događanja u Drugom svjetskom ratu kobno su se na kraju odvila za Hrvate. Izgubili smo gotovo svu vojsku na Križnom putu 1945. god. Prostor hrvatske države priključen je komunističkoj, avnojskoj Jugoslaviji.

Vlast je 1945. god. predana partizanima i komunistima.

Hrvati su zatočeni bez pristanka i pitanja u zatvor granice “avnojske Jugoslavije”.

O nestalima, strijeljanima, ubijenima, zapaljenima, premlaćenima pa umrlima, o

osuđenima na višegodišnju robiju, do novijih datuma nitko nije smio ni pričati.

Dok se zapadni 'kulturni' svijet, pa i onaj koji je Drugi svjetski rat otpočeo i na kraju ga izgubio, u prisutnosti onih koji su ga dobili, javno sjećao svojih poginulih sunarodnjaka, mi svojim ni imena nismo smjeli spomenuti.

U tijeku Drugog svjetskog rata i u poraću od posljedica rata na različite načine smrtno su završili zemaljski život 169 Kruševljana. Od početka rata pa do prevrata u svibnju 1945. poginulo je i 35 vojnika i 9 civila, skupa 44. Poslije prevrata u svibnju 1945. i do povratka preživjelih s Križnog puta nestala su, ubijena, umrla, poginula ili zapaljena 92 sudionika Križnog puta. Poslije povratka s Križnog puta smrtno je stradalo 32 Kruševljana.

Bio je to sve mladi cvijet našega roda. Mladića je bilo 106, djevojaka 2, do četrnaest godina života 5. Oženjenih je bilo 50,

udatih 5. Ostalo je 189 djece bez oca ili majke poslije Drugog svjetskog rata ili u njegovu poraću. Sve izreda su to bili mladi bračni parovi, s tek pokoju godinu braka, s jednim, dvoje ili troje djece.

Drugi svjetski rat i poraće zavio je u crno 124 obitelji iz Kruševa. Iz 87 obitelji stradao je po jedan član, iz 31 obitelji po 2, iz 5 obitelji po 3 i iz jedne obitelji 4 člana (4 brata).

Stradanje Kruševljana svršetkom Drugog svjetskog rata popraćeno je i svjedočenjem preživjelih sudionika Križnih putova od Blajburga i Dravograda do stratišta širem avnojske Jugoslavije.

Prvih dana, avnojske Jugoslavije, pa sve do početka pedesetih godina Kruševom su hodali mnogi križari. Zbog pomaganja križarima, 41 Kruševljanin je završio u zatvoru s višegodišnjom osudom. Nekoliko ih je bilo u prvim presudama osuđeno na smrtnu kaznu.

Pogled na župnu crkvu i župnu kuću, u pozadini Blato prepuno vode.

Uz križare po Kruševu su se često nalazili i udbaši. Nekoliko ih i stradalo. Zbog njihova stradavanja i pogibije slijedile su i strašne osvete i streljanje Kruševljana, posebno su zabilježene odmazde o Božiću 1945.

Obrambeni rat. U drugom dijelu opširnije opisivano nalazi se kronološki slijed nes-tanka avnojske Jugoslavije i vojske JNA. Slijede i naslovi: *djelovanje Evropskih pro-matrača, utvrđivanje crte obrane u Kru-ševu, osnivanje VI. bojne i njezino djelo-vanje, župa Kruševo na crti obrane, dje-lovanje Caritasa i po tom slijedi više-stranične događajnica (kronika).*

Nestankom avnojske Jugoslavije njezini narodi uvučeni su u ratne sukobe. Hrvati su ponovo tko zna koji puta kroz povijesti na mnogim krajevima hrvatske države bili napadnuti. Braneći svoju samostalnost da budemo tu gdje jesmo u tijeku Obrambe-nog rata (1991.-1995.) stradalo je 18 Kru-ševljana: 9 mladića, jedno dijete i 8 oženjenih. U osam bračnih zajednica bilo je i ostalo bez oca 18 djece. Među poginulim bilo 17 muš-karaca i jedna curica od 12 godina. Četrnaest je bilo vojnika HVO-a, dva vojna policajca i dvoje civila. Iz dvanaest obitelji stradao je po jedan član i iz tri obitelji stradalo je po dvoje članova.

Statistički prikaz knjige stradalnika donosi pregled poginulih vojnika, redarstve-nika, civila, zatim poginulih, stradalih, nes-talih, ubijenih, strijeljanih, zapaljenih, umrlih od posljedica premlaćivanja, stradalih iz obi-telji jedan, dvojica, trojica, četvorica - otac u Prvom, sin u Drugom svjetskom ratu, ože-njenih i udatih, mladića i djevojka, djece siročadi itd.

Prateći statističke prikaze bilo je neko-liko obitelji iz kojih su ginuli u izravnoj krvnoj lozi u Prvom i Drugom svjetskom te Obram-

benom ratu. Zbog stradavanja u ratovima više obitelji je izumrlo po muškoj lozi. Nekoliko je obitelji izumrlo i po muškoj i po ženskoj lozi.

Ako bismo slikovito pogledali na stra-danja i posljedice sva tri navedena rata, tada bismo mogli i slikovito reći, obazirući se na cjelokupni hrvatski narod u cijeloj BiH da je Prvi svjetski rat ošteti hrvatski narod, Drugi rat ga je zaustavio u razvoju, a Obrambeni ga je prepolovio.

Drugi dio knjige završava s podnaslovom **Poruka i savjet.**

Treći dio

U trećem dijelu knjige nalaze se slikopisi: kruševske zaravni, važnijih događaja, župe i župne crkve, crte obrane, spomenici pogi-nulim, slike oštećenih i porušenih kuća, te slike s pogledom u budućnost

Zaključak

Ova knjiga je djelo svih Kruševljana. Oni su iznosili svoja saznanja i svjedočenja, zato onima koji su u bilo kojem obliku radili na ovoj knjizi upućujemo zaslužnu hvalu, neka ih prati Božji blagoslov.

Svima onima koji su svoju krv i živote ugradili u opstojnost Kruševa i uopće hrvat-skoga naroda ova knjiga je spomen i zahvala.

Podacima ove knjige nikoga se ne želi prozivati i optuživati. Pogotovo ne davati ne-komu ni najmanjega poticaja da u sebi stvara osjećaj osvete. Pravda ostaje pravednom Sucu u vječnosti.

Nastradalim Kruševljanima u bilo koje doba prošlosti, Bog udijelio nagradu vječ-noga blaženstva.

Don Ilija Drmić

Pojavak knjige i njezino značenje u sadašnjem trenutku

Ova knjiga s naslovom *Stradanje Hrvata Kruševa* u turskom razdoblju, za vrijeme Prvog i Drugog svjetskog rata te Obrambenog rata nastajala je kroz dulje razdoblje. Prvi zamah i poticaj za ovakav rad dao je tadašnji biskup Pavao Žanić pismom od 16. 12. 1988. u kojem je napisao: "...činjenica jest da je nestalo mnogo naših ljudi. Željeli bismo imati točne podatke o ubijenim i nestalim u toku Drugog svjetskog rata, a bili su članovi naših župnih zajednica... Tražim od Vas svećenika na terenu da na najprikladniji način, bez vike i javne reklame istražite..." Don Ljubo Planinić je odmah po

dolasku u župu Kruševo za župnika 1989. god. otpočeo s prikupljanjem tih podataka. Za žrtve ratova iz svoje župe slavio je svetu misu zadušnicu 14. kolovoza 1990. O svemu tome on u uvodnim dijelovima knjige piše opširnije.

I ostali su svećenici prikupljali podatke i slavili svete mise zadušnice za poginule u Drugom svjetskom ratu. Neki su sve to proširili na sveukupne hrvatske i katoličke žrtve od dolaska Hrvata na ove prostore, pa preko predturskom, turskog, austro-ugarskog do žrtava dvaju svjetskih ratova u 20. st. Hrvati su uvijek ginuli uglavnom za tuđe ideale iako su mislili da ginu za svoje. Domovinski je rat, ili kako kaže autor ove knjige Obrambeni, ukazivao na to da su ginuli za svoje uzvišene narodnosne ciljeve. Sjećam se vrlo dobro da je u mojoj rodnoj župi bila misa zadušnica za sve žrtve ratova iz Grabovice u Buškom blatu baš na sam dan prvih višestranačkih demokratskih izbora u studenome 1990. god.

Poslije toga uslijedilo je podizanje spomenika žrtvama ratova. Spomenimo samo dva: u Hrasnu za sve žrtve trebinjsko-mrkanske biskupije i u Rasnu za žrtve te župe. Svećenici i drugi otpočeli su objavljivati i knjige žrtava ratova. Spomenimo samo neke: župa Studenci, Široki Brijeg, Polog, Rotimlja i Stjepan Krst, objavljena je i knjižica žrtava rata u kojoj su opisani svećenici, redovnici i jedna redovnica te navedena brojka od 16.000 ubijenih Hrvata u Hercegovini za vrijeme Drugog svjetskog rata, zatim Posušje, Vir, Tomislavgrad i dr. Najopsežnija i

najbolje urađena knjiga o žrtvama ratova do sada jest ona o 4515 žrtava trebinjsko-mrkanke biskupije, a ova don Ljubina knjiga pripada među najbolje knjige ove problematike na razini župa. I nakon ovoga podizani su spomenici. Nabrojmo samo neke: Rašeljke, Kongora, Vojkovići (podružnica Roškog Polja), Rakitno, Sutina, Posuški Gradac, Izbično, Jare, Polog, Goranci, Vrde (podružnica Drežnice), Ledinac, Klobuk, Grljevići, Buhovo, Čerin, Studenci, Dretelj (dio Čapljinje), Trebinja, Čeljevo, Trijebanj (dio Rotimlje), Mostar i dr. Mnogi imaju narise budućih spomenika i samo se čeka prilika da se to i ostvari. U začetku su i nove monografije o žrtvama ratova u koje se uključuju, naravno, i žrtve Domovinskog rata ili Obrambenoga.

Svake se godine slave mise zadušnice za njih na razini župnih zajednica. To se sve

čini s ljubavlju i dostojanstveno. Oni na taj način žive u našoj svijesti, u našim molitvama i razmišljanjima. Sve se to činilo i do prvih demokratskih izbora ali na razini obitelji, potihom, ne javno jer je bio takav politički okvir u kojem smo živjeli i djelovali. O tome nismo javno smjeli govoriti niti išta činiti. Najveće naše tragedije, Bleiburg i Križni put, za najveći broj žitelja bile su nepoznanica, a onaj tko bih ih samo spomenuo, išao je i po nekoliko godina u zatvor. Nismo smjeli spominjati naše velikane poput Stepinca. Tko bi ga spomenuo, išao je u zatvor, a tko bi donio iz inozemstva njegovu knjigu ili knjige o njemu, dobivao je i do 6 godina strogog zatvora.

Moj prvi susjed stradao je na Križnom putu. Bio je oženjen i sa ženom je živio samo 4 mjeseca. Žena mu je ostala trudna. Rodila je kćerku. Ova se kasnije udala i rodila je 5 djece. Majka se nije udavala. Ostala je do

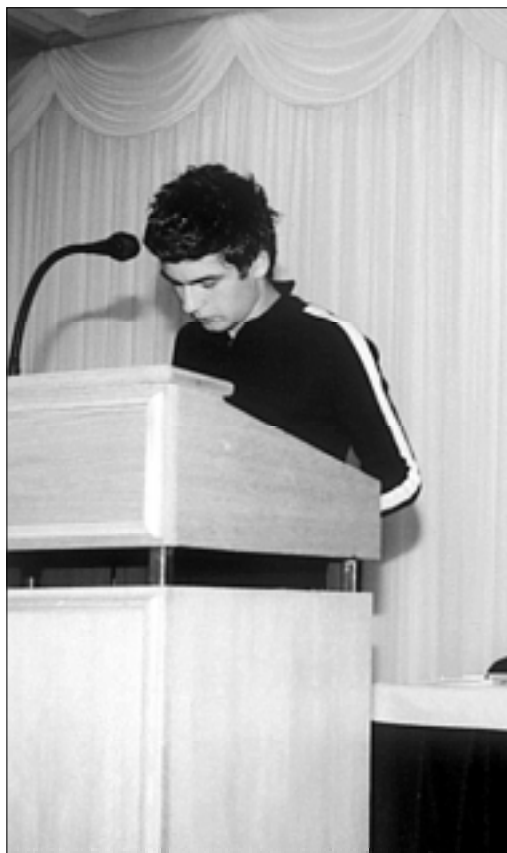

Župna dvorana u Kruševu sa slušateljstvom za vrijeme predstavljanja knjige stradalnika.

zadnjeg časa sa svojom kćeri i zetom. Kad je otpočeo Domovinski rat, njezin unuk je pošao na Kupreško ratište. Baka ga je pozvala da s njome pođe malo dalje od kuće s motikom u ruci. Čudio se unuk Ante. Kad su došli do određenog mjesta, baka je naredila unuku da kopa ali polagano. On je kopao. I otkopao djedovo odličje i čaturicu za vodu s hrvatskim grbom. Baka mu je sa suzama predala čaturicu koja je sjala na svjetlu dana kao da je jučer zakopana a ne 1945. god. i svečano mu je stavila oko vrata djedovo odličje. Došla je sloboda, ali s njom i novi rat i ratne nevolje.

Don Ljubo je opisao kroz tri veća poglavlja stradanja Hrvata Kruševa. Najprije u turskom razdoblju gdje je posebno spomenuo Jelin greb kao simbol tih stradanja. Jela je kruševska Diva Grabovčeva. Poslije toga slijedi stradanje u Prvom svjetskom ratu i Drugom svjetskom ratu te u Obrambenom ratu koji je dobrano opisao jer su mnoge žarišnice bile u Kruševu. Ovdje su opisi sela, župe i života stanovništva u svim tim razdobljima. Za mnoge stradalnike donesene su i fotografije, a inače knjiga je ilustrirana i drugim fotografijama i kartama kojima se čitateljima približuje cjelokupni prostor. Tu su i kazala koja omogućuju pronalaženje imena i mjesta.

Ovdje moram reći da je nakon autora prvi knjigu pročitao prof. Stjepan Galić. On je dao vrlo vrijedne sugestije i jezične korekcije. Potom je slijedilo moje čitanje, a zatim čitanje biskupa Ratka Perića, pa don Ljube Planinića i konačno opet moje. Sve se to radilo pod autorovom paskom a sve sa željom da se ne bi dogodila nikakva pogreška. I nadam se da nije. Ako ih bude, onda pripišite našoj slabosti. Također valja spomenuti ogromni rad u grafičko-tehničkom smislu gosp. Tihe Mandića. Ostale suradnike ne bih spominjao, to prepuštam autoru knjige.

Program promocije knjige predvodio je Danijel Božić.

Na kraju mogu reći da je ovo djelo urađeno iz čiste ljubavi prema poginulim Hrvatima “za krst časni i slobodu zlatnu”. Dok sam čitao knjigu, zadržavao sam se nakratko kod svakog lika, a pogotovo kod onoga koji ima i sliku. I razmišljao sam: Ako su oni toliko mogli žrtvovati za našu slobodu, ne samo vrijeme nego i život i obitelj mnogi od njih, onda i ja mogu posvetiti nešto više vremena od potrebnoga. I vama ovdje sabranima isto poručujem, nabavite ovu spomen knjigu i nemojte je samo čitati nego i gledati, gledati u naše heroje, pa potom razmišljati o njihovoj velikoj žrtvi, ali i našoj hrvatskoj tragediji koja još uvijek traje.

Domoljubni i rodoljubni vid knjige spomenika

Mnogi su narodi u povijesti imali i prolazili kroz razne tragedije, ali su uvijek iznova, osnaženi i preporođeni, nicali kao iz pepela na novi život. Među takve narode, a moglo bi se reći i među prve po broju teških povijesnih tragedija, a i po hrabrosti, može se ubrojiti, staviti i naš hrvatski narod.

Tome je više razloga. Sve tamo od stoljeća sedmog otkada naši pređi dođoše na ove naše prostore, dakle, u okvirima rijeka Drave, Dunava i Drine, te od Istre do Kotorškog zaljeva, ovaj naš povijesni i etnički teritorij postade stjecištem raznih sukoba i svrhom vojnih osvajanja.

Ovaj naš teritorij nalazio se na ključnom položaju Europe, na razmeđu dvaju svjetova, dviju civilizacija i kultura, gdje su se carstva

dijelila. Poznata je u povijesti granica tih svjetova kao linija cara Teodozija - koja je išla rijekom Drinom iz 395 g., kada je on svoje veliko Rimsko Carstvo podijelio na Zapadno i Istočno - davši ga tako dvojici svojih sinova.

Budući da ovi naši hrvatski prostori bijaše obdareni Božjim ljepotama, te bogatstvima našeg mora, planinskih predjela i širokih panonskih ravnica, tim svime postadoše izazovom raznim osvajačima sa svrhom da ih zauzmu i da s njima zagospodare. O tome su pisali mnogi naši pjesnici, pisci, književnici, gospodarstvenici, filozofi, povjesničari..., divjeći se ljepotama ovih naših prostora, a time su ujedno uzdizali moral i duh hrvatskoga čovjeka da sve to čuva i hrabro brani od svih onih, koji su nakanili dirnuti u to i oduzeti nam što je stoljećima bilo naše.

Naročito lijepo o svemu ovome izrazio se jedan naš pjesnik u svom Sonetnom Vijencu u nazivu Hrvatska domovina, prije nekih tridesetak godina kada je ushićeno uskliknuo:

Divna si zemljo, s koje pjesme niču!
Od morskih vala, preko plodnih ravni,
Milinom dišeš. Porod ti je slavni,
O tebi orli urvinama kliču...
Vječno si krvcu lila bojištima
Iz munje tkana, rođena iz buna;
Na glavi blista mučenička kruna,
A još si živa, još Hrvatske ima!

Hrabročću stasaš... za te nema smrti!
Rođena patnjom - tko te može strti?!
Vrijeme je tvoje tek niklo pred tobom...
Ako si mala stala na planetu,
Ti svom si rodu najveća na svijetu
A ko feniks dižeš se nad grobom!

A bilo sa mnogo raznih strana svakovrsnih osvajača i zavojevača, no najopasniji i najljući bijahu oni sa Istoka, koji su sobom nosili divljaštvo, tomu i smrt, pustošeći barbarski sve pred sobom.

I koji je jedini pozitivni odgovor mogao biti sa naše strane, na sve te i takve najezde. Svakako, ustati u obranu svoga, suprotstaviti se i obraniti svoj život, svoja djedovska ognjišta, svoju Domovinu.

I prolijevala se, lila se krv, gubili se životi, stradavalo se na raznovrsne načine u krvavim ratovima protiv Turaka, za vrijeme dvaju svjetskih ratova i nedavnog Obrambenog domovinskog rata.

O svemu tome svjedoči nam i knjiga "Stradanje Hrvata Kruševa", koju je priredio i napisao don Ljubo Planinić. U toj knjizi iznosi on sve ono što su naši pradjedovi, očevi i sinovi, majke i sestre ugradili u mozaik svehrvatskog domoljublja i rodoljublja u obranu naše Domovine, na ovim prostorima, a i šire naokolo.

U uvodu same knjige pisac navodi kako su naši pređi stradavali na ovim životnim prostorima za vrijeme Osmanlijske vladavine, za vrijeme Austro-Ugarske, za vrijeme "stare Kraljevske Jugoslavije", za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske od 1941- 1945, te od 1945 do 1990, za vrijeme komunističke Jugoslavije. Navodi, nadalje, da je bilo vrlo teških momenata u borbi za opstanak Hrvata na ovim prostorima, te da bi se sve to stručno obradilo, trebala bi cijela plejada stručnih osoba, koja bi to učinila da bi se popunile različite rubrike o poginulim i nestalim Hrvatima Kruševa. Ističe se da su stradavali samo zato, jer su voljeli svoj dom, svoju domovinu, svoj narod i svoju katoličku vjeru.

Umirali su i ginuli za Krst časn i slobodu zlatnu.

O stradavanju Hrvata i Katolika za vrijeme duge turske vladavine, ostalo je u usmenoj predaji i nekoliko slučajeva - navodi pisac. Uglavnom su to bile pljačke imovine, sukobi i dočekivanja u klancima, obećaćenje

Zbor mladih "Kamenjak" u nastupu na predavljanju knjige.

Doris Čule u nastupu za pianinom.

katoličkih djevojaka, napadi i slično. Ističe, da se u narodu posebno čuva usmena predaja viteškog primjera Jele, Krivodolske mučenice.

Iz Prvog svjetskog rata nije se kući vratio 31 naš župljanin. Bilo je 30 vojnika i 1 redarstvenik, koji su branili granice na različitim ratištima u tom ratu.

Pisac posebno ističe domoljubni polet i rodoljubni zanos naših djedova i očeva u vrijeme proglašenja Nezavisne Države Hrvatske 10. travnja 1941., te njihovu spremnost obrane te države za vrijeme njezina trajanja od 1941. do 1945. g.

Proglašenje Nezavisne Države Hrvatske, 10. travnja 1941. g. bilo je ostvarenje sna mnogih naraštaja Hrvata i Hrvatica od 1102. do 1941. g. Stradali su mnogi u tijeku rata braneći svojim životom granice proglašene države.

Za vrijeme rata stradavanja su vezana uz ratne okršaje sa četnicima i partizanima.

U hrvatsku vojsku nakon proglašenja NDH 1941. g. masovno se krenulo. Sve su

to bili dragovoljci. Svi su oni pošli u obranu i čuvanje proglašene hrvatske države. O elanu i volji s kojom su krenuli u obranu pradjedovskih ognjišta i granica novoformirane hrvatske države pričali su nam naši preživjeli očevi, majke, djedovi i bake. Poziv vlasti NDH na odaziv u vojsku bilo je nešto što se čekalo. To je bilo vrijeme općeg hrvatskog pokreta, radosti i ostvarenja višestoljetne ideje da Hrvati imaju svoju pravnu i političku državu.

Izgubili smo državu 1102. g., od 1102. do 1941. g. mnoge su se generacije Hrvata rodile i radile s idejom da dožive hrvatsku samostalnost.

Isto tako mnoge generacije su umrle ili na različite načine stradale, a da nisu doživjele radost hrvatske samostalnosti. Bio je to opći hrvatski zamah i polet duha i tijela. Tako završava pisac opis domoljublja toga razdoblja.

Da, s najvećim veseljem Hrvati u Hercegovini dočekali su državu Hrvatsku i masovno pohrlili u hrvatsku vojsku kako bi branili tu državu kao same sebe, kao svoju glavu. U toj ljubavi prema svojoj državi i slobodi hrvatskog naroda Hrvati Kruševa su, što u ratu, što u poraću, darovali 169 života na oltar te Domovine.

Ta slavna generacija spoznala je i bila svjesna kako se za slobodu svog naroda treba žrtvovati, jer je sloboda čovjeka i naroda "dar u kom sva blaga Višnji nam Bog je do" (kako to kaže naš pjesnik).

Bili su spremni žrtvovati ono što je najveće i najmilije - svoje vlastite živote, i nagraditi ih kao svoju najveću žrtvu - odnosno ljubav - za dostojanstveni život hrvatskog čovjeka na ovim prostorima. To su učinili za nas i time su nam pokazali kako se treba voljeti svoj narod i svoja Domovina. Stoga su oni naš ponos, naši hrvatski junaci, jer se ne može pokazati veća ljubav od one kao kada netko dadne život svoj za bližnjega svoga.

Po završetku Drugog svjetskog rata, u svibnju 1945. g. i kasnije manje skupine hrvatskih vojnika i civila nisu se predali komunističkim vlastima novoformirane države, nego su se povlačili u brda i planine. Nazivali su se Križari.

Pisac u knjizi želi istaknuti domoljublje tih hrvatskih vojnika i civila, koji su nakon pada Nezavisne Države Hrvatske vjerovali u snagu hrvatskog naroda i imali nadu u ponovno njezino oslobođenje.

Oni su se najčešće skrivali u brdima, u sjenicama, stajama, škripama i različitim drugim skrovištima. Neki su od njih tek preživjeli Križni put - od Austrije i Slovenije - do svojih sela, kako bi se odmah priključili svojoj subraći, koja su se skrivala u okolini.

Pisac nadalje navodi, kako su Križari imali potpunu potporu hrvatskog življa u mjestima gdje su se skrivali i kako su se prehranjivali hranom, koju su im donosile seoske žene i djevojke u određeno dogovoreno vrijeme. U Kruševu je postojala posebna povezanost s Križarima, pa je zbog toga narod poslije prevrata pet godina živio pod stalnim strahom i čestim "policijskim satom".

Više puta Kruševljani su bili hapšeni, vođeni su u pritvore na preslušavanja zbog optužbi kako su surađivali s Križarima, a neki su bili osuđeni na duge godine zatvora. Pisac u knjizi prilično detaljno opisuje što su sve morali pretrpjeti neki naši učenici smo radi svoga tog rodoljubnog osjećaja, i radi tog što su Hrvati. Komunisti su sijali podjele u narodu, zavađali taj narod, sijali mržnju tako da bi lakše učvršćivali svoju vlast i vladali.

No, i toj represiji, i takvom državnom terorizmu morao je jednom doći kraj, što se i dogodilo u zadnjem desetljeću prošlog stoljeća. Duh demokratizacije i sloboda zahvatio je tada sve države, koje su desetljećima bile pod komunističkim režimima. Jedna po jedna polako su prelazile u pluralistički

sustav življenja, dok smo mi Hrvati i opet morali u rovove, u rat za oslobođenje i nezavisnost.

Agresorska politika Istoka, zadojena suludim megalomanstvom za tuđim, htjela je pošto po to zadržati prevlast nad našim hrvatskim prostorima, zauzeti ih i napraviti Veliku Srbiju. Kada su krenuli u ostvarenje te zamisli i počeli razarati Hrvatsku, hrvatski čovjek je i opet kao i 1941. g. ustao na noge. Krenuli su odmah naši hrvatski ratnici, nošen elanom i zanosom rodoljublja na sve hrvatske bojišnice, te smjelo, složno i snažno, s vjerom u Božju pravdu i pomoć i svoje vlastite snage, suprotstavili se neprijatelju i obranili naša ognjišta i Domovinu.

U knjizi je naširoko obrađeno i to razdoblje, počevši tamo od prvih organiziranja naših stranaka, za prve demokratske izbore, pa preko priprema za obranu, te tijekom ratovanja sve do završetka rata. Kroz čitavo ovo razdoblje pokazala se i opet silna i snažna energija hrvatskog čovjeka, njegov rodoljubni i domoljubni zanos, tada kada su došle

Ivona Kordić pjevala je pjesmu "Milost".

u pitanje općepriznate i uvijek važeće vrednote dostojanstva, slobode i života hrvatskog naroda.

Ustali su tada opet i naša Hercegovina, kao i Kruševo, davši svoj veliki udio u svehrvatskoj obrani. Pisac navodi kako je “braneći svoju samostalnost da budemo tu gdje jesmo u tijeku Orambenog rata (1991.-1995.) stradalo 18 Kruševljana. Svi koji su sudjelovali u obrani svojih djedovskih ognjišta bili su svjesni kako se boe za slobodu svojeg naroda, svoje Hrvatske, za njezinu samostalnost i slobodan opstanak”

Ova knjiga je jedan dokument hrvatskog svjedočenja velikog domoljublja sa ovog našeg prostora kroz sva razdoblja koja su u njoj obrađena. Zato su svaki zapis, svako svjedočenje, svako sjećanje dragocjeni kao impulsi pamćenja (sjećanja) ohrabrenja, te primjer nama i budućim pokoljenjima Hrvata, kako se treba voljeti i žrtvovati za svete ideale slobode i svoje države. - navik živi, ki zginu pošteno! Knjiga je dakle uspomena svjedo-

čenja ljubavi i žrtve, pa joj je cilj očuvati dužnu uspomenu na poginule, nestale i stradale Kruševljane kroz povijest. U proslovu knjige napis naš mjesni biskup dr. Ratko Perić kako je ova knjiga javna spomen-zahvala svima onima, koji su svoju krv i živote ugradili u opstojnost samoga Kruševa i uopće hrvatskog naroda na ovome prostoru.

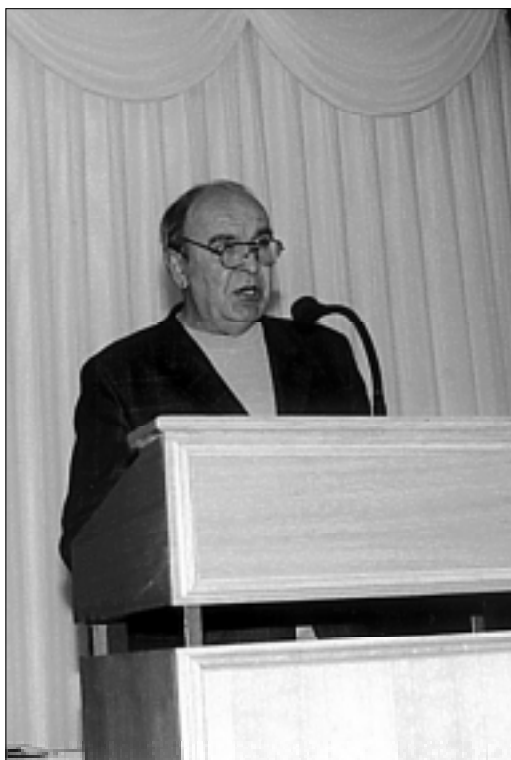
Pripomenu nadalje dr. Perić: “Ako ćemo pravo, ovu su knjigu stvarali sami Kruševljani pod župnikovim vodstvom”. Istina je to. Međutim, da se tu, u ovo vrijeme, može se reći u zadnji čas za mnoga svjedočenja, ne nađe dovitljivi, marljivi i na svoj način osebujan naš župnik don Ljubo, spiritus movens - pokretač i najveći djelatnik ovog velikog spomen djela i rada, ove knjige ne bi zasigurno bilo. Zato mu treba odati i iskazati veliko priznanje za entuzijazam i ljubav, koju je pokazao prema svemu našem hrvatskom i katoličkom što je sve uokvireno u ovom djelu, i što je ova spomen knjiga ugledala svjetlo dana.

Ana i Vanja za pianinom izvode Mozarta.

Stjepan Galić

Knjiga o stradalnicima s literarnog gledišta

Poštovane dame i gospodo, dragi gosti, cijenjeni uzvanici, uvaženi skupe, sve zajedno vas najuljudnije pozdravljam, u ovu 12-u travanjku večer Uskrsnog ponedjeljka.

Kažu kako ima neka tajna veza između pjesnika i breza, kako u pjesnicima sanja čovječanstvo, kako pjesnik dopire gdje sunčeve zrake ne mogu.

Doista, ima neke predivne simbolike u ovih nekoliko misli o pjesnicima, pjesmi i njezinoj moći. Predstavljanje knjige don Ljube Planinića *Stradanje Hrvata Kruševa* nije slučajno zakazano na Uskrsnj ponedjeljak.

U ovoj dobroj, izuzetno sustavno uređenoj knjizi - u život vječni uskrsavaju svi

časni i dični stradalnici Kruševa. Svojim najčešće kratkim, tegobnim, ali ponosnim životom, koji je u pravilu nasilno prekinut, oni su sagradili spomenike u sjećanjima svojih najdražih. Ali, kako pjesnik reče: "Zemlja je smrtnim sjemenom posijana, ali - smrt nije kraj, i smrti zapravo i nema, i nema kraja. Smrcu je samo obasjana staza uspona od gnijezda do zvijezda"

Na toj stazi razvidno se mogu pratiti stradanja Kruševljana kroz povijest, od stradanja za vrijeme turske - osmanlijske vlasti, stradanja u oba svjetska rata do stradanja u Orambenom, Domovinskom ratu. U tim crnim povijesnim kronikama, na ovome tlu, stradavali su časni Kruševljani: vojnici, redarstvenici, civili - poginuli, stradali, nestali, ubijeni, streljani. Zapaljeni, umrli od posljedica premlaćivanja...

Stradanja Kruševljana kao da su postala obiteljska tradicija: stradao je djed u tursko doba, otac u Prvom, sin i Drugom, a unuk u Orambenom, Domovinskom ratu. Stradavali su muž i žena i njihova djeca, momak i djevojka, djeca, siročad...

Svima njima u našim srcima, u našim sjećanjima, don Ljubo Planinić sagradio je trajan spomenik. Sjećanja na stradale Kruševljane, bez obzira na vrijeme, mjesto, način i uzrok smrti - čuvat ćemo duboko u srcu, u najosjećajnijem sebi, sve dok budemo živjeli, disali, a kad dođe vrijeme da pođemo Bogu na istinu, zavjetovat ćemo svome potomstvu - da čuvaju svoju vjeru u Boga, da čuvaju naše Kruševo i spomen na njegove heroje, čija je svjetlost grobna jača od svake tame.

Don Ljubo im je sagradio trajan spomenik satkan od neprolaznih riječi i granitne istine. Taj spomenik don Ljubo je klesao punih 15 godina, dakle od dolaska u ovu župu. Znao je dobro da, kao pjesnik života mora u Kruševu biti glas vremena, ali i sudac vremena, ali nikada prognanik u vremenu.

Kako je moja zadaća kazati o ovoj knjizi s literarnog gledišta, moram sa zadovoljstvom reći kako je don Ljubo ovim svojim ljudskim, vjerskim i pjesničkim činom bio i ostao na razini vremena, kojega je kulturno i idejno savršeno dobro razumio.

Zato, s punim pravom i odgovornošću tvrdim - knjiga don Ljube Planinića *Stradanje Hrvata Kruševa* je književno djelo, u širem značenju pojma književnost. Od ukupno tri značenja ovoga pojma, ovo djelo možemo ubrojiti i u najuži pojam književnosti - beletristiku ili lijepu književnost. Nju čine 4 književna roda: lirika, epika, dramatika i diskurzivni književni rod.

Stradanje Hrvata Kruševa, po strogim književno-umjetničkim i književno-teorijskim mjerilima, ne bi se mogla ubrojiti niti u jedan od četiriju rodova, jer ona pomalo spada u svaki od njih.

U knjizi ima 5 pjesama: "Ženi - majci rodnog kraja mog", koja ima 47 stihova. To je zapravo poema o ženi - majci, Hercegovki, u autentičnom okruženju - u okružju prirode s kamenom, dračom i vrtačom crvenice zemlje.

"Kruto okružje, komu je stvarnost rat, borba za taj dragi krš i bodljikavu graču.

Sve je u nekoj silini, naprasitosti, hrabrosti i smjelosti da kažem da ja jesam tu na kamenu i drači".

U takvu okružju rodila se i stasala kasnija roditeljica Kruševa i ljudi kruševskoga kraja. I što je stvarnost bila surovija, drača i kamen oštrij, žega života sve jača, roditeljica je bila sve osjećajnija, sve milija i toplija,

talentiranija za prirodnu ljubav i bezgranično materinstvo. U te žene - majke Kruševljanke ljubav i trud su postali nerazdvojni. Zato ljubim te, majko i tebe i rodni kraj svoj.

Pjesnik je potpuno svjestan tih majčinih darova i uzdarja što ih Kruševljanin može uzvratiti. Bezmjerno veliki su darovi topli, majčinski poljupci, njezin čvrsti, a topli zagrljaj, i riječ koja pokazuje smjerokaze našeg života. To je blago golemo, stečevina neizmjerena - u odnosu na "komad zemlje, kućerak od kamena u propuhu sa svih strana sazidan" I to je, uglavnom sve!

Ostalo su govorile politike i policije, žandari i milicajci, komunisti i rezervisti...

Tako je bilo kroz stoljeća u kojima se vrijeme mjerilo ratovima, a tuga po nevinim grobovima.

A ti, ženo, mjerila si vrijeme svoje ne po vremenu nego po nevremenu. Čuo sam te govorila si:
"Rodila sam te pet godina prije rata, udala se pet godina prije rata, rodila sam djecu u ratu, doživjela starost u progonstvu i ratu".

Tako su htjeli primjerci tlačiteljski, hoteci te, majko, pretvoriti u rat i grob.

Ali ljubav je sve pobijedila, jer ljubav je čin vjere. Tko ima malo vjere ima i malo ljubavi. Hrabra i ponosna majka Hrvatica, Hercegovka bila je, i ostala žena - majka, najhrabriji branitelj, i onda kad se ginulo i kad se iz pepela dizalo i živjelo do slave uskršnuća.

Sve je to, kaže pjesnik, činila dobra žena, s istančanim smislom za očuvanje i produženje života. Zato pjesnik s neskrivenom željom poziva djecu njezinu da ja slijede, i brata, i sestru poziva. I neka ne zaborave pjesmu koja se ovdje usvaja s majčinih mlijekom:

Pjevači Velikog zbora "Kamenjak" pjevali su "Dođi da vidiš".

"Sine nikome se klanjat nemoj,
doli Bogu svom"

I da se pjesnik slučajno ne bi smatrao prvenstveno matronimom, na osnovi uzvišene ljubavi prema majci, on u naslov svoje sljedeće pjesme stavlja "Oca su mi ubili" U podnaslovu stoji: posvećeno djeci poginulih branitelja iz Drugog svjetskog rata. Pjesmu potpisuje Benjamin, što je vjerojatno sinonim za dom Ljubu Planinića, autora prethodne, ove i još dviju pjesama u ovoj knjizi.

Pjesnik u jednoj tihoj, rezigniranoj lamentaciji, na poetski način pomišlja o ratnom siročetu, siromašku koji je, zajedno s majkom pokopao oca:

Plakat nisam smio.
Reći nisam smio
da su mi oca ubili.
Škole nisam imao,
zanata ni alata.
Dobar radnik fizički
morao sam biti.

Svatko me tovario.
Šutio sam.
Šutjeti sam morao.
I
terete nosio
cijelog života,
jer oca su mi ubili.

Pjesma koja slijedi odmah iza ove glasi "Molitva za postojanost", a potpisuje je Andrija Smiljanić. Ovih 20 stihova, pjesnik je jakim pjesničkim slikama oslikao svoj pjesnički krajolik i vraćanje njemu, ma gdje god bili.

Snažnim metaforama i primjerenim simbolima, kao i drugim pjesničkim ukrasima i stilskim figurama, pjesnik nam oslikava tu sivu hridinu o koju bježe val, koju i hladnoća steže i sunce prži, ali ona je uvijek postojana.

U usporedbi s takvom postojanošću i ne prolazom pojavljuje se čovjek, s vječiti upitom: kad ću biti kao hridina, trajan i postojan u vjeri, a ne lomljiv kao riti jablan. Pjesnik nas pjesničkim argumentima uvjerava kako

su mnogi anđeli pali, kalež na stolu prevrnuti, a

“Mnogi za milost Božju nisu znali,
Tko meni jamči mimoići bolu?”
Marijo, Majko, stoga ti se molim
da vjeran budem Kristovu načelu,
U kušnji svakoj da ustrajat želim
idući k Bogu uz cestu bijelu.

Preostale pjesme u ovoj knjizi posvećene su Obrambenom ratu, odnosno Šestoj bojni. Sa Šestom bojnomo i ja ću poći i Šestoj bojni Kruševa.

Prva je snažna liriska, ispovjedna, misaona i zavičajno-zavjetna, a druga - junačka, guslarska, deseteračka.

O prvoj ću samo reći nešto o lirskoj pristupnici u Šestu bojnomo. Ono se popunjava “ovdje gdje zvizga iz kamena zmija i gdje drača bode kud god se kroči”, i gdje težak pod zvizdanom neku tajnu ljubav pretače. Na prostorima ovim i bol kao da je svikla. Tu su i zavičajni zvuci blejanja ovaca i pastira koji vazdan pjeva i moli. Kao da je pjesnik ovdje nagradio svoju svećeničku ulogu, satkanu od skrbi, pjesme i molitve, kao duhovne potpore u časnim trenucima borbe

*Ruža Vladić (rođ. 1913.)
na predstavljanju knjige.*

za opstojnost. I navike ovdašnji čovjek daje sebe bez izuzetka.

Ovdje je moja ljubav i mladost
Ovdje je moja jedina radost
Ovdje se maše bukarom vina
I gdje sva vrata otvorena stoje

Ovdje gdje još vjere u slobodu ima
U Šestu se bojnu bojovnici stroje
Sa Šestom bojnomo i ja ću poći
Skidati zvijezde u suludoj noći

O posljednjoj pjesmi u ovoj knjizi nemoguće je govoriti izdvojeno. Ne treba je preporučavati, jer je to gotovo nemoguće, nego je cijelu reći. Zato, dozvolite mi izgovoriti ovih 40 deseteraca.

Eto, tako don Ljubo u svome lirskom iskazu, bilo umjetničkom ili narodnom. Što se epike tiče, imamo sve karakteristike pripovijedanja o minulim događajima, o prvim dvama - s određene vremenske distance, a o trećem događaju - Domovinskom ratu, u autoru imamo živog sudionika tih događanja.

U događajima iz turskog doba i svjetskih ratova - autor priča u trećem licu (er-formi), a u posljednjem - u prvom licu (ili ih-formi).

Što se tiče dramatike, kao treće sastojnice u Goetheovoj definiciji triju izvornih oblika poezije, don Ljubo je napisao klasični dramski tekst, sa svim kompozicijskim elementima (uvod, zaplet, kulminacija, peripetija i rasplet), te s prologom koji se nastavlja u epilogu.

Don Ljubo Planinić, zajedno sa svojim sadašnjim župljanima i njihovim precima do petoga, šestoga koljena, pošao kroz škole križnoga puta da bi nam, kao uskrсни dar, podario ovu knjigu uskršne radosti.

Neka ova knjiga i Uskrs budu istinski blagdan obnove nade i novog pouzdanja. Hvala vam lijepo i živjeli!

S predstavljanja knjige

Predstavljanje knjige stradalnika organizirano je 12. travnja ove godine u 19 sati. Bio je uskrсни ponedjeljak. Promocija je bila u župnoj dvorani u Kruševu.

Uz predavače: don Iliju Drmića, prof. gosp. Stjepana Galića, gosp. Ivana Ćorića i don Ljubu Planinića program je bio popunjen s kulturno-zabavnim programom. U programu su nastupili: Prof. Nelica Čuljak: J. S. Bach: 2 preludija (C dur i E dur) Das wohltemperierte Klavier; Doris Čule: Duvernoy - Etuda; D. Kabalevski - Klovni; Ivona

Kordić: Milost; Ana Ćorić i Vanja Jurjević: W. A. Mozart - 1. stavak iz Sonate u D duru; Mladi kruševskog zbora: Molitva; Veliki kruševski zbor: Dođi da vidiš. Program je vodio mladi gosp. Danijel Božić.

Poslije programa u župskoj dvorani slijedilo je druženje uz pripremljenu zakusku u prostorijama župske kuće. Sve što smo postavili u zakuski bilo je dar i donacija Kruševljana. Hvala im u ime svih onih koji su bili sudionici druženja i programa predstavljanje knjige stradalnika.

Refleksije na knjigu

Knjiga je odmah s početka doživjela prihvaćenost od naroda Kruševa i od onih koji su je na prvi dodir ruke prelistali. Tehnički je dobro uređena. Tisak joj je uspješno učinjen, slike i fotografije su u velikom postotku čiste. Podaci o stradalima u većini slučajeva točni. Ima pogrešaka u navođenju datuma rođenja i sličnih sitnih, može se reći

i manje bitnih propusta, ali ne mijenjaju utisak i dobar glas o knjizi.

Bilo je negativnih stavova pojedinaca prema knjizi i negativnih pokušaja da se umanjí vrijednost knjige i prije nego li je dospjela do naroda. Pred svršetak tiska a prije promocije razneseni su plakati po Kruševu kao upozorenje da je knjiga stradalnika tiskana. I odmah su slijedile udarne kritike. Prigovaralo se da se autor

nameće. Slijedili su komentari na knjigu s riječima: “bez veze”, “gluposti”, “nije čemu”. Takvi ju nisu ni slovom ni naslovom pročitali. Nego im je bio cilj odmah s početka stvarati negativno mijenje. Bila im je ideja rušiti i postići kod naroda kritiku javnog mijenja. Nisu uspjeli.

Sve ove i slične prigovore vrijednost i snaga napisanog slova knjige stradalnika je srušila. Ovaj kritizerski stav pojedinaca ne pišem da bih ulazio u raspravu s kritizerima i da bih na njih obraćao pažnju nego ove retke napisah sa željom da ovakvo Kruševo

koje samo sebe kritizira nestane. Potrebno je stvarati ozračje povjerenja, povjerenja unaprijed a ne kritike unaprijed: podržati, popraviti, bodriti, hrabriti i to unaprijed a ne u startu kočiti i zaustavljati. Netko će odmah reći da takvi nisu dužni pažnje: kažem jesu, i oni trebaju biti i postati dio dobra Kruševa, vrijedna naroda u Kruševu.

Hvala onima koji su s dobrim nakanama i dobrim željama prihvaćali, uzimali, čitali i komentirali sadržaj knjige stradalnika.

Dolikuje knjigu stradalnika pročitati, pa o njoj onda donijeti potpuniji sud.

Financiranje i rasparčavanje knjige

Knjiga stradalnika Kruševa financirana je donacijama, darovima, financijskom potporom osoba podrijetlom iz Kruševa, te darovima različitih ustanova i poduzeća. Iz tih izvora financirana je: lektura, korektura, tehnička priprema i tisak knjige.

Ovim recima upućujem hvalu svima onima koje nosimo u molitvama, mislima i koji se vode kao darovatelji u župnim knjigama.

Rad na knjizi kojega je učinio urednik dugogodišnji je i naporni angažman koji je činjen s velikom ljubavlju i pažnjom prema stradalnicima. Taj svoj osobni rad i osobni dugogodišnji trud autor knjige neće naplaćivati, nego ga daruje za izgradnju Župnog pastoralnog centra u Kruševu.

Zbog priprema za organiziranje predstavljanja knjige i zbog razgovora vezanog uz rasparčavanje bila su dva sastanka s predstavnicima Kruševa i Župnog pastoralnog vijeća. Jedan je održan 5. 4. 2004. a drugi 8. 4. 2004.

U smislu rasparčavanja i cijene knjige, nije se išlo na prodajnu cijenu nego na želju da s knjigom završavamo župnu dvoranu da novac dobiven preko knjige bude dar za radove u Župnom pastoralnom centru. U raspravama na rečenim sastancima stavljeno je da visina nadoknade za knjigu bude 50 KM s mogućnošću da oni koji to ne mogu knjigu slobodno preuzmu kao i mogućnost onima koji mogu dati i više da to učine.

Narudžbu i kupnju knjige možete učiniti u Župnom uredu u Kruševu, u Katedralnom uredu u Mostaru, u Župnom uredu sv. Petra i Pavla u Mostaru, u knjižari Logovita u Mostaru.

Sve potrebne, dodatne informacije možete potražiti telefonom ili faxom 036/486-319 ili elektronskom poštom (e-mail): donljubo@tel.net.ba.